

**Регіоналізація в європейському
економічному просторі**

Вавжинець РУДОЛЬФ,
Софія ПАЗІЗІНА

**НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА
ПОЛЬСЬКИХ ВОЄВОДСТВ І ВЕЛИКИХ МІСТ
З КРАЇНАМИ СВІТУ ТА УКРАЇНОЮ**

Резюме

Зазначено, що на сьогоднішній день зовнішня політика вже не є завданням лише національних урядів, а зростає роль формування міжнародних відносин на рівні регіонів і міст. Вказано, що для таких територіальних одиниць це слугує способом формування конкурентної позиції у глобалізованому світі. Визначено, що мета статті – порівняння напрямів міжнародних відносин польських воєводств та міст-центрів воєводств з урахуванням ролі, яку відіграють у цих відносинах області й міста України. Розглянуто відмінності в напрямках міжнародної діяльності регіонів і їх центрів, простежено динаміку цього явища в часі та зроблено висновки щодо залучення територіальних одиниць у міжнародне співробітництво.

Наголошено, що двосторонні відносини з містами і партнерськими регіонами є лише початком мережевої інтеграції, яку протягом багатьох років підтримують структури Європейського Союзу спочатку через сприяння євро-регіонам, а в останньому десятилітті – через утворення європейських угруповань з територіального співробітництва. Констатовано, що власне участь

© Вавжинець Рудольф, Софія Пазізіна, 2017.

Рудольф Вавжинець, докт. екон. наук, Лодзинський університет, Польща.

Пазізіна Софія, канд. екон. наук, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

регіонів та міст у міжнародному співробітництві може суттєво вплинути на формування сильної конкурентної позиції на територіальному ринку.

Ключові слова

Економічна географія, партнерські міста і регіони, міжнародні відносини, міжорганізаційне співробітництво, територіальна міжнародна співпраця.

Класифікація за JEL: F55, R11, R58.

1. Введення

В останнє десятиліття зростає роль мережевих зв'язків в економіці. Процеси глобалізації та інтернаціоналізації набирають обертів з відкриттям національних кордонів і діяльністю міжнародних організацій, що сприяють міжнародному руху товарів, послуг, робочої сили й капіталу. Ця тенденція також характерна для Європейського Союзу, який шляхом створення єдиного внутрішнього ринку не лише забезпечив умови для більш тісних зв'язків між підприємствами, а й поглибив відносини в багатьох сферах суспільного розвитку, де безпосередніми бенефіціарами є резиденти. Європейський Союз, незважаючи на певні тимчасові труднощі, а саме процес виходу Великобританії зі Спільноти та гостру полеміку щодо створення так званого «Євро-союзу двох швидкостей», проводить стабільну політику щодо територіального розширення.

Серед найбільших союзників ЄС, які прагнуть вступити до Спільноти, слід відзначити Україну, яка все більше поєднана з Польщею й іншими членами ЄС економічними і суспільними зв'язками. Хоча повне членство України в ЄС ще вимагає перехідного періоду для адаптації правової системи до європейської *acquis communautaire* та створення необхідних інституцій, зв'язки між європейцями й українцями можуть і повинні зміцнюватися інтенсивніше вже сьогодні, щоб у майбутньому процес інтеграції України в європейську структуру відбувся швидше. Міжнародне співробітництво регіонів та міст є істотним чинником конкурентоспроможності територій за умови, що воно не обмежується формальністю, а приводить до встановлення міцних економічних і суспільних зв'язків.

Зовнішня політика регіонів, за визначенням К. Шмігель [2009], – це елемент регіональної політики, політика регіональної влади для стимулювання соціально-економічного розвитку, пов'язаного з діяльністю цієї влади в міжнародних відносинах. Ці відносини представляють різноманітні групи інституційних учасників, включаючи міжнародних учасників та інших учасників, які досягають своїх цілей за допомогою контактів з організаціями, розташованими в різних країнах. Дана проблема досліджувалася західноєвропейськими науковцями [Aldecoa, Keating, 1999; Keating, 1998]. Вирішення цієї проблеми розглядається у контексті залучення європейських фондів для фінансової підтримки регіонів, спрямованої на підвищення їх конкурентоспроможності [Scott, Storper, 2003].

Мета статті – визначити відмінності у напрямках міжнародного співробітництва польських регіонів та їх центрів (воєводських міст) з особливим акцентом на Україні як важливому партнері у цій співпраці; окреслити існуючі напрями співробітництва польських регіонів і їх центрів – воєводських міст – та їх еволюційний розвиток; визначити місце областей України і їх центрів у мережі іноземних зв'язків, зокрема у найважливіших польських територіальних одиницях.

У статті взято такі гіпотези дослідження:

1. Міста є активнішими, ніж регіони, що стосується формування міжнародних відносин зі своїми партнерами в інших країнах.

2. У міжнародних відносинах міста сприймають значно більші відстані до іноземного партнера, а регіони частіше прагнуть будувати відносини з ближчими партнерами.

У першій частині статті описано формально-правові умови іноземного співробітництва польських регіонів, а також цілі їхньої співпраці; розглянуто найважливіші правові акти, які в Польщі та в Європейському Союзі регулюють таку співпрацю; зіставлено напрями іноземного співробітництва польських воєводств у різних конфігураціях з урахуванням особливостей українських областей і партнерів польських центрів воєводств; використано інформацію, що міститься у Бюлетені публічної інформації на офіційних вебсторінках урядів маршалських польських воєводств, а також на вебсторінках польських регіональних центрів. Вважається, що інформація, яка там міститься, є вірною та актуальною. Дані для аналізу зібрано у 2016 р. Слід зазначити, що предметом аналізу не є зміст партнерських відносин, оскільки ця проблематика настільки обширна, що вимагає окремих досліджень з використанням ширшого інструментарію.

2. Формально-правові умови іноземного співробітництва польських територіальних одиниць на регіональному та локальному рівнях

Право на співпрацю з місцевими і регіональними громадами інших держав закріплено безпосередньо у конституції Польщі. «Орган місцевого територіального самоврядування має право приєднуватися до міжнародних асоціацій місцевих та регіональних громад і співпрацювати з місцевими та регіональними громадами інших держав» [Konstytucja RP, art. 172]. Слід зауважити, що кожен рівень територіального самоврядування (гміна, повіт, воєводство) має право на вищезгадані форми співробітництва, а зміст цих повноважень не розмежовується суб'єктом, який їх реалізовує.

У контексті основної теми дослідження – іноземного співробітництва воєводств і їх центрів – особливо важливим є Закон про самоврядування воєводства [Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r.]. Він передбачає, що винятковою компетенцією регіональної влади (ради воєводства) є прийняття актів щодо участі у міжнародних регіональних асоціаціях та інших формах регіонального співробітництва. До обов'язку ради воєводства належить також визначення пріоритетів зовнішньої співпраці воєводства [art. 18].

В емпіричній частині дослідження була зосереджена увага на двосторонніх іноземних контактах регіонів та регіональних центрів. У статті «партнерський регіон» визначаємо як регіон, з яким встановлено офіційне співробітництво, підписавши угоду про співпрацю або лист про наміри співпраці. Одним з найважливіших правових актів, що регулює міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування, є Закон про принципи приєднання до міжнародних асоціацій місцевих і регіональних громад [Ustawa z 15 września 2000 r.]. Відповідно до закону, під поняттям «асоціація» маються на увазі організації, зв'язки та співтовариства, створені місцевими громадами принаймні двох держав відповідно до їхнього внутрішнього законодавства [art. 1].

Незважаючи на те, що завданням рад воєводств є встановлення «пріоритетів співробітництва», за їх виконання несуть відповідальність виконавчі органи: на рівні воєводства – колегії воєводств, а на місцевому рівні – мери міст. Вони можуть будувати іноземні контакти трьома способами. Перший спосіб – це угоди, укладені з регіонами інших країн. Вони можуть бути у формі договору, листа про наміри або декларації про співпрацю. Другий спосіб – це міжурядові угоди. Вони підписані польським урядом, і в їхніх записах можуть бути вказані конкретні регіони. Третій спосіб – це неформальна співпраця, тобто без підписання відповідних документів. Слід підкреслити, що, з одного боку, діяльність органів місцевого самоврядування у міжнародній

сфері повинна відповідати внутрішньому законодавству, зовнішній політиці держави та її міжнародним зобов'язанням у межах права і компетенції воєводства. З іншого боку, ініціативи місцевого самоврядування в цій сфері вимагають згоди міністра закордонних справ [Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r.]

Пріоритети іноземного співробітництва польських воєводств досліджував В. Модзелевський, який зробив цікаву їх класифікацію. Ця класифікація виокремлює такі пріоритети, починаючи з найбільш поширених: економічний розвиток, розширення та модернізація комунікаційної інфраструктури, охорона навколишнього середовища, реклама туризму, розвиток освіти, фізичної культури і спорту, культурний розвиток, формування громадянського суспільства, зв'язки з польськими діаспорами [Modzelewski, 2009].

Ще одне важливе питання, що стосується проблематики іноземного співробітництва польських регіонів щодо інтернаціоналізації польських воєводств, розглядалося в дослідженнях К. Шмігель [2009]. Автор здійснила поглиблені дослідження діяльності польських воєводств на міжнародній арені. Вона вважає, що воєводства в період досліджень перебували на стадії перейняття досвіду західноєвропейських партнерів, більш досвідчених у сфері європеїзації та інтернаціоналізації. Органи самоврядування воєводств були «учнями», але не були ініціаторами діяльності в рамках нових мереж обміну інформацією між регіонами. Крім того, як стверджує К. Шмігель, адміністрація польських регіонів ще не намагалася передавати свій досвід іноземним партнерам з країн з нижчим рівнем соціально-економічного розвитку. Варто відзначити, що ці висновки зроблені близько десяти років тому. Зміни ж останніх років, пов'язані зі стабільним розвитком Польщі, зумовили те, що досвід цієї країни можна все більшою мірою передавати близьким сусідам, які перебувають лише на початковому етапі сталого розвитку.

Іноземне співробітництво регіону чи міста не має обмежуватися зустрічами політиків і місцевої адміністрації. Воно має служити ряду реальних цілей регіональної й місцевої політики, таким як: підтримка заходів щодо покращення якості функціонування місцевої адміністрації, стимулювання розвитку туризму, підтримка культурного і освітнього розвитку регіону та сприяння розвитку в міжнародному масштабі [Świaniewicz, 2005].

У разі сусідніх регіонів список можливих проектів є ще більшим. Це можуть бути, наприклад, спільні інфраструктурні інвестиції, що залучаються в регіони по обидва боки кордону. Варто згадати тут концепцію єврорегіонів, яка роками існує у процесі розширення та поглиблення Європейського Союзу. Єврорегіону можна дати таке визначення: інституційний інструмент мережевого управління прикордонного регіону завдяки співпраці сусідніх територіальних одиниць держав, що межують між собою [Gałuszka, 2006]. Таким чином, єврорегіони функціонують як інституційно організована мережа співпраці органів місцевого самоврядування. У процесі європейської інтеграції єврорегіони були особливо важливими перед впровадженням великого проекту – Єдиного європейського ринку – і в перші роки його функціонування на

межі 80-х та 90-х рр. ХХ ст. У даний час вони відіграють важливу роль, особливо на зовнішніх кордонах ЄС.

Згодом ЄС створив новий інструмент, спрямований на активізацію міжнародного співробітництва, – європейські угруповання з територіального співробітництва (ЄУТС) [EU Council Regulation 1082/2006]. Створення ЄУТС вимагає співпраці принаймні двох суб'єктів (членів), які розміщені на території щонайменше двох країн ЄС. Учасниками таких угруповань можуть бути: країни-члени ЄС, місцеві органи влади на різних рівнях, інші органи публічного права¹, об'єднання перелічених суб'єктів [Ustawa z dnia 7 listopada 2008 r.]. Слід зазначити, що в Польщі приєднання органів місцевого самоврядування або інших суб'єктів до ЄУТС є досить складним, що стосується процедури приєднання. Для цього потрібна згода, надана у формі адміністративного рішення міністра закордонних справ за погодженням міністрів внутрішніх справ, державних фінансів та регіонального розвитку. З іншого боку, міністр закордонних справ зобов'язаний створити і вести реєстр європейських угруповань з територіального співробітництва. До кінця 2016 р. у Польщі було створено лише чотири таких угруповань (Tritia, Tatry, Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy, Novum) [Szewczak et. al., 2016]. Це означає, що досі інструмент ЄУТС істотно не вплинув на функціонування міжнародного співробітництва польських органів місцевого самоврядування, хоча і є важливим інструментом для створення мережі угруповань між різними зацікавленими сторонами розвитку регіонів.

3. Методологія дослідження

Досліджено всі 16 польських воєводств, які у сьогоdnішньому вигляді існують з 1998 р., коли був запроваджений наступний етап адміністративної реформи в країні. Раніше Польща була поділена на 49 воєводств, які не мали влади місцевого самоврядування (яка би обиралася на демократичних, загальних засадах, а лише державну владу у вигляді представника уряду в області – губернатора (воєводи)). Згадана реформа набрала чинності з 1 січня 1999 р. Що ж стосується міст, то місцеві органи влади з'явилися вже на початку системної трансформації, тобто в 1990 р. Це був перший етап реформи самоврядування в Польщі. Згадані дати, пов'язані з розвитком органів місцевого самоврядування в Польщі, мали значний вплив на розвиток міжнародних відносин обох типів підрозділів (воєводств та міст воєводств).

У дослідженні також виокремлено польські міста, які є центрами воєводств. Це центри, які мають особливо важливе значення в соціально-економічному розвитку регіону. Слід зазначити, що у разі двох воєводств до

¹ Це можуть бути також такі суб'єкти, як: вищі школи, інституції культури та науки.

аналізу включено по два міста, оскільки функції центру воєводства розподілені між двома містами – це Бидгощ і Торунь (Куявсько-Поморське воєводство), а також Гожув-Великопольський та Зелена-Гура (Любуське воєводство).

У дослідженні враховано територіальний вимір, що вимагало використання методу розмежування території Польщі й території України, пропонуючи поділ кожної країни на частини і беручи до уваги їх географічне розташування, яке одночасно має певний вплив на рівень розвитку окремих регіонів. При даному місці розташування (відносно центру розвитку Європи) дві країни було вирішено поділити на Захід–Схід. Польщу поділено на дві зони (Західна та Центральна-Східна), а Україну – на три (Захід, Центр та Схід). До Західної Польщі включено такі воєводства: Нижньосілезьке, Куявсько-Поморське, Любуське, Опольське, Поморське, Сілезьке, Великопольське й Західнопоморське. До Центрально-Східної Польщі належать такі воєводства: Лодзинське, Люблінське, Малопольське, Мазовецьке, Підкарпатське, Підляське, Свентокшиське і Вармінсько-Мазурське.

У разі Польщі вищезазначений поділ належать до спрощеного поділу на Захід – так звану Польщу А (на лівому березі річки Вісла) та Схід – так звану Польщу Б (на правому березі), який має своє коріння в довоєнній історії економічного розвитку країни.

У разі розмежування областей України ми намагалися звернути увагу не лише на їх географічне розташування, а й на інші чинники, які дадуть змогу ширше інтерпретувати явища, що досліджуються. Західною Україною окреслено ті області, які мають сусіднє розташування з Польщею, а також ті, які до Другої світової війни входили до складу Другої Речі Посполитої або ж знаходились у безпосередній близькості до кордону. Це є 8 областей: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька і Чернівецька. До Центральної України зараховано 11 областей, розташованих у центральній частині країни по всій географічній протяжності (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Черкаська та Чернігівська). Східну Україну окреслено як сукупність областей, розташованих у східній частині країни (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська й Харківська).

Слід підкреслити, що запропонований розподіл є дещо спрощеним, але, як і в Польщі, він відображає рівень соціально-економічного розвитку країни. В Україні області, розташовані на Заході, характеризуються низьким ступенем індустріалізації порівняно з іншими, а сільське господарство ще не є реструктуризованим. Чим далі на Схід, тим рівень індустріалізації буде традиційно вищим. Така структура є наслідком радянської політики щодо України, коли до здобуття країною незалежності в 1991 р. інвестиції залучалися переважно у східні регіони, які безпосередньо межували з Росією. Однак протягом останніх 25-ти років в Україні не було створено достатньо нових інвестиційних проектів для зміни цієї несприятливої ситуації.

Напрями міжнародного співробітництва польських воєводств та великих міст проаналізовано на рівні країн й груп країн. Було вирішено об'єднати їх як за географічним розташуванням, так і за рівнем економічного розвитку. Це вимагало певного спрощення. Отже, було виділено такі категорії:

- Західна Європа (країни так званої старої Європи-15, а також європейські країни, які не є членами ЄС: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія);
- Центральна Європа (Польща та інші 9 країн, що разом вступили до ЄС у період найбільшого розширення 2004 р.);
- Східна Європа (східні сусіди Польщі: Україна, Білорусь, Росія);
- Інші континенти (несвропейські країни).

У рамках дослідження зібрано дані з Бюлетеня публічної інформації з офіційного веб-сайта, що стосується міжнародних відносин польських воєводств та їх центрів, включаючи назву регіону- / міста-партнера, тип документа, який є основою для співпраці, а також рік його підписання. Ця інформація була зібрана у 2016 р.

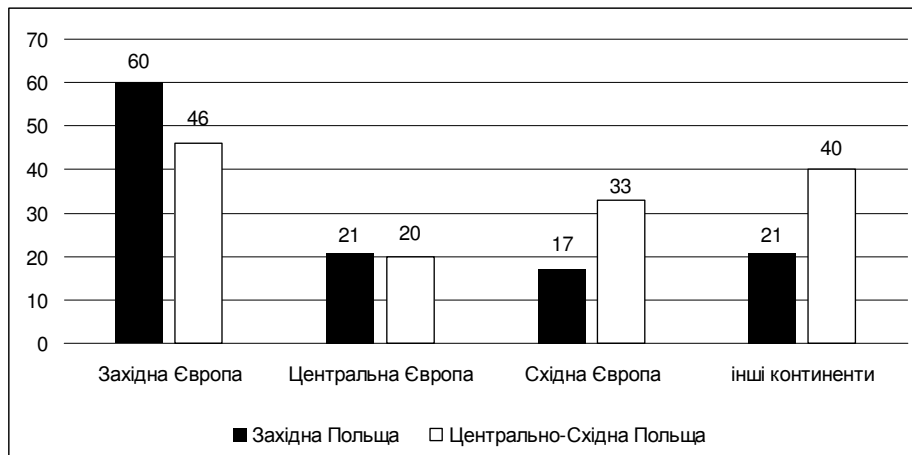
4. Результати дослідження

У першу чергу будуть представлені дані про напрями іноземного співробітництва польських центрів воєводств з урахуванням ключових напрямів, таких як: Західна Європа, Центральна Європа, Східна Європа, інші континенти.

Всього ідентифіковано 258 угод, підписаних 16-ма польськими воєводствами про співпрацю з їх іноземними партнерами. З них 139 – це угоди центрів воєводств з Центрально-Східної Польщі, а 119 – із Західної Польщі (рис. 1). З чотирьох напрямів іноземного співробітництва польських регіональних центрів загалом найбільш популярними є партнери із Західної Європи. Із 258 угод про співробітництво з містами цієї частини Європи підписано 106 (41%) угод. Проте несподіваним стало те, що друге місце за кількістю партнерських відносин посідають міста з інших континентів. Виявляється, що польські регіональні центри, частина з яких намагається позиціонувати себе як метрополії, вживають заходи щодо зміцнення своїх центрів на міжнародній арені, наслідком чого є співробітництво навіть з дуже віддаленими партнерами. Найпопулярнішим у цій категорії стало партнерство з містами Китаю (16 угод), США (16) та Ізраїлю (7). Наприклад, місто Лодзь, третє за величиною місто Польщі, має 3 китайських партнери (Ченду, Кантон, Тяньцзінь).

Рисунок 1

**Кількість угод щодо співробітництва,
 підписаних центрами польських воєводств,
 з поділом на Західну Польщу та Центрально-Східну Польщу
 з іноземними містами відповідно до географічних напрямів**

Джерело: власне дослідження на основі даних Бюлетеня публічної інформації 2016 р.

З точки зору кількості угод, укладених центрами польських воєводств, третє місце посідає Східна Європа (50 партнерських угод). Однак слід підкреслити, що в цю географічну зону включено лише три країни: Україну, Білорусь і Росію. Власне Україна серед них є найбільшим партнером польських центрів воєводств. Четвертий напрям співпраці, тобто так звана Центрально-Європа, виявився найменш популярним. Хоча до цієї категорії включено 9 країн, підписано лише 16% угод про іноземне співробітництво досліджених міст з партнерами цієї частини Європи.

Загалом більшу активність у встановленні партнерських іноземних відносин продемонстрували центри воєводств з Центрально-Східної Польщі, ніж із Західної, незважаючи на те, що кількість досліджуваних міст була в першій групі нижчою, ніж у другій (8 : 10)². У таких напрямках, як Східна Європа або інші континенти, міста Центрально-Східної Польщі підписали майже вдвічі більше угод про співпрацю, ніж досліджені міста Західної Польщі.

² У разі двох воєводств Західної Польщі функції центру регіону розподілені між двома містами, через що у кожному з цих випадків партнерські відносини кожного з них включені до аналізу.

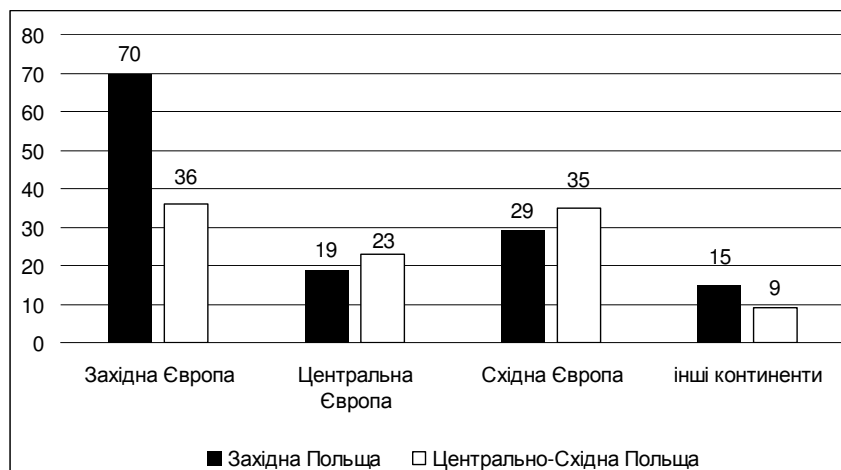
У рейтингу міст, які встановили відносини з іноземними партнерами з інших континентів, найвище розташувалися: Варшава (11 угод), Білосток (7), Краків (6), Лодзь (6). Наприклад, серед партнерів Варшави є міста з Японії, США, Канади, Ізраїлю, Китаю, Таїланду, Південної Кореї, Бразилії та Казахстану. Міста є Західної Польщі мають більше партнерських зв'язків з містами Західної Європи, тобто є ближче розташованими. Слід відзначити міста з найбільшою кількістю таких угод: Щецин (9), Гданськ (7), Зелена-Гура (7). Однак однозначним лідером у співпраці з містами Західної Європи є Краків, незважаючи на своє розташування у Центрально-Східній Польщі.

Практично обидві групи польських центрів воєводств проявили низький рівень зацікавленості у відносинах з партнерами з Центральної Європи. Є навіть такі центри воєводств, які не мають жодного партнера в цій частині Європи (Гожув-Великопольський, Ольштин), а також такі, у кого є лише один такий партнер (Гданськ, Щецин).

Напрями іноземного співробітництва польських воєводств дещо відрізняються від їхніх центрів (рис. 2).

Рисунок 2

Кількість угод про співробітництво, підписаних польськими воєводствами (з поділом на Західну та Центрально-Східну Польщу) з іноземними регіонами-партнерами за географічними напрямками

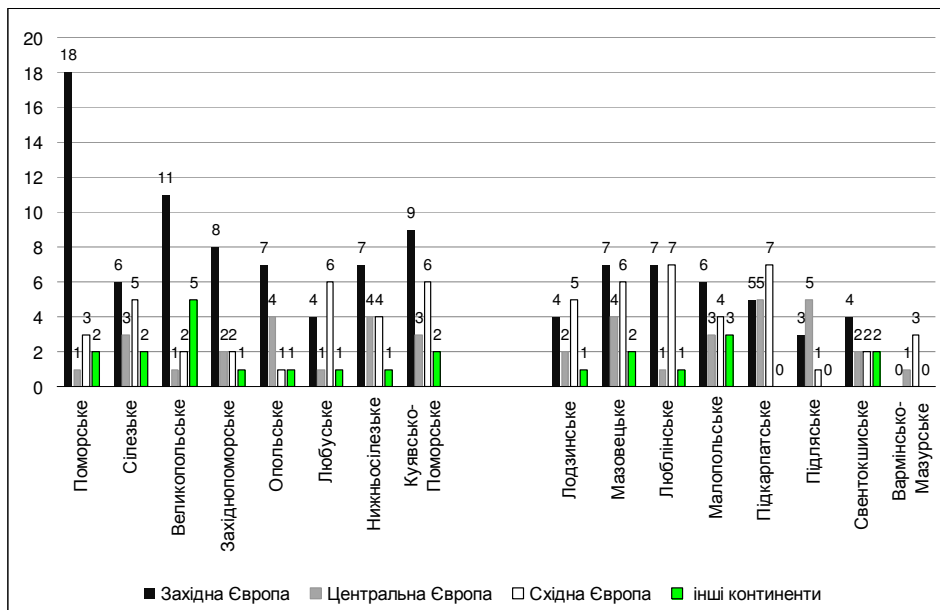
Джерело: власне дослідження на основі даних Бюлетеня публічної інформації 2016 р.

Всього ідентифіковано 236 документів, підписаних 16-ма польськими воєводствами про співпрацю з іноземними партнерами. З них 133 – це угоди, укладені воєводствами, розташованими у Західній Польщі, а 103 – це угоди, укладені воєводствами, розташованими у Центрально-Східній Польщі.

Представлені на рис. 3 результати дослідження показують, що у кожному польському регіоні в 2016 р. у середньому було близько 15 іноземних партнерів. Серед найпопулярніших напрямів співпраці лідером є Західна Європа. Близько половини угод про співробітництво було підписано з регіонами саме цієї частини Європи. Цікавим є те, що серед польських регіонів, що співпрацюють зі своїми партнерами в Західній Європі, аж 2/3 – це регіони, що розташовані у Західній Польщі. Дане спостереження є важливим у контексті географічного розташування регіонів, що співпрацюють між собою, і для встановлення подальшого співробітництва. Лідерами тут є західні воєводства, такі як: Поморське (18), Великопольське (11), Куявсько-Поморське (9) та Західнопоморське (9).

Рисунок 3

Кількість підписаних польськими воєводствами угод про співпрацю з іноземними регіонами-партнерами за географічними напрямками (західні – зліва та центрально-східні – справа)

Джерело: власне дослідження на основі даних Бюлетеня публічної інформації 2016 р.

Наступний напрям співпраці – Центральна Європа – не був «оцінений» воєводствами. Про це свідчить те, що кількість підписаних угод з регіонами цієї частини Європи є невеликою, як і у разі досліджуваних міст. Варто також відзначити, що більшість угод про співробітництво з партнерами у Східній Європі підписали воєводства, розташовані в Центральній-Східній Польщі, наприклад, Люблінське (7), Підкарпатське (7), Мазовецьке (6), Лодзинське (5). Це показує, що для воєводств відносна близькість до іноземного регіону-партнера важлива для встановлення співпраці. Цікавим є також те, що всі польські воєводства підписали лише 24 угоди про співробітництво з партнерами, розташованими на інших континентах. Лідерами співпраці з регіонами інших континентів стали Великопольське (5) і Малопольське (3) воєводства. Однак слід відзначити, що майже у кожному воєводстві є принаймні один такий партнер. У цьому відношенні більшу активність виявляють воєводства Західної Польщі. З країн, розташованих на інших континентах, з якими польські воєводства підписали найбільше документів про співробітництво, є Китай (11 угод). Серед інших країн слід виділити: Бразилію (3), Індію (2) та Казахстан (2). На противагу цьому, в той час як у разі досліджених міст кількість партнерів із США була на рівні з кількістю китайських партнерів (по 16), у разі воєводств договір з партнером зі США має лише одне воєводство – Сілезьке.

Щоб краще зрозуміти феномен встановлення міжнародного співробітництва воєводств та їх центрів, необхідно звернути увагу на дати підписання наступних угод і порівняти їх зі згаданими вище етапами реформ місцевих органів влади в Польщі. Періоди встановлення зовнішніх зв'язків досліджених одиниць представлено на рис. 4.

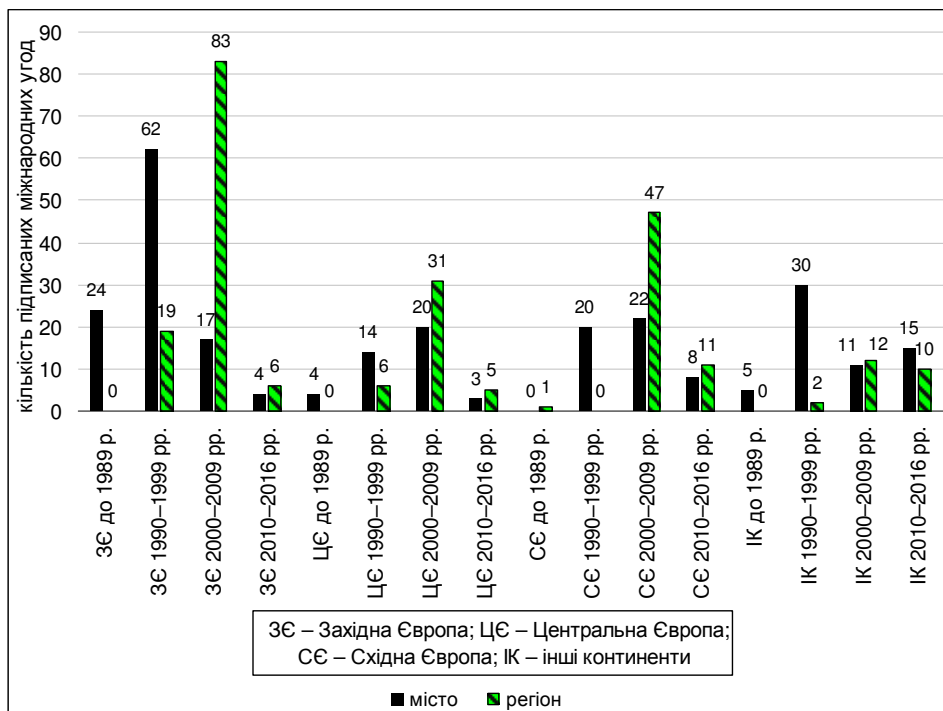
Варто також звернути увагу на періоди встановлення існуючих партнерських відносин. У разі центрів воєводств відносини зі своїми партнерами із Західної Європи встановилися переважно на початковому етапі існування місцевої демократичної влади у 1990–1999 рр. Близько 60% зовнішніх зв'язків встановлено саме в цей період. Тоді польські міста будували міжнародні відносини ще на інших засадах. У даний час цей напрям встановлення співробітництва майже повністю призупинився. Як раніше зазначалося, відносини великих польських міст з партнерами у Центральній Європі є нечисленні, але їх найбільший приріст на рівні міст відбувся у другому десятилітті функціонування демократичної місцевої влади (2000–2009 рр.). Схожа ситуація відбувається з партнерами зі Східної Європи, хоча в цьому разі все ще залишається певна діяльність у сфері встановлення нових відносин, особливо з такими партнерами, як Україна.

Польські воєводства у сьогоденному вигляді функціонують з 1999 р. Більшість їх зовнішніх зв'язків було встановлено в першому десятилітті їх функціонування, тобто в 2000–2009 рр. Це особливо стосується відносин з партнерами із Західної Європи, а також з іншими регіонами світу. Слід також зазначити, що протягом останніх шести років (2010–2016 рр.) спостерігається

оз значне зниження активності у встановленні нових партнерських відносин. Єдиним винятком є відносини з партнерами інших континентів, де відзначається стабільно високий рівень активності.

Рисунок 4

Періоди встановлення міжнародного співробітництва великих польських міст і регіонів за географічними напрямками

Джерело: власне дослідження на основі даних Бюлетеня публічної інформації 2016 р.

5. Відносини польських регіонів та їх центрів з партнерами в Україні

Предметом подальших досліджень буде співпраця з Україною, а отже, варто поставити питання про мотиви встановлення польськими воєводствами партнерських відносин з областями цієї країни. На думку Х. Думали, вибір областей України в якості партнерів для іноземного співробітництва зумовлений бажанням створити можливості для підприємств (наприклад, потенційні ринки збуту), а також можливості реалізації спільних програм і проєктів з європейських фондів. Польські воєводства можуть відігравати роль «активного посередника між регіонами Сходу та Заходу Європи» [Dumała, 2009]. Ці дослідження показали, що провідні позиції серед європейських партнерів займають: Німеччина, Україна, Франція й Італія. Всі воєводства, які назвали своїх конкретних регіональних партнерів зі співпраці, включили до своїх географічних пріоритетів німецькі федеративні землі, а також певні області України. На думку вищезгаданого автора, на перших місцях серед іноземних партнерів були територіальні одиниці України. Польські воєводства нарахували тоді³ 15 з 24 областей України. З областей, які найчастіше обиралися, були Львівська (тричі) та Одеська (двічі).

Слід підкреслити, що в даний час всі польські регіональні центри мають партнерські відносини з містами України. На один регіональний центр Центрально-Східної Польщі припадають близько 2-х партнерських міст, у той час як Західної – не більше 1-го. Безперечним лідером серед польських міст воєводств є Люблін, який відзначається співпрацею з 5-ма іноземними партнерами. На наступних місцях розміщуються: Жешув (3), Лодзь (2) і Бидгощ (2). У той час як центри воєводств мають 26 угод з містами України, польські воєводства уклали значно більше угод – 38. У разі регіонів Центрально-Східної Польщі кожен з них має 2 партнери в Україні, а кожен регіон Західної Польщі – близько 3-х таких партнерів. До найбільш активних регіонів Центрально-Східної Польщі, що мають партнерські відносини з областями України, належать: Підкарпатське (6 угод), Люблінське (5), Лодзинське (4), Мазовецьке (4) воєводства. У Західній Польщі вирізняються такі воєводства, як Сілезьке (4) та Нижньосілезьке (3).

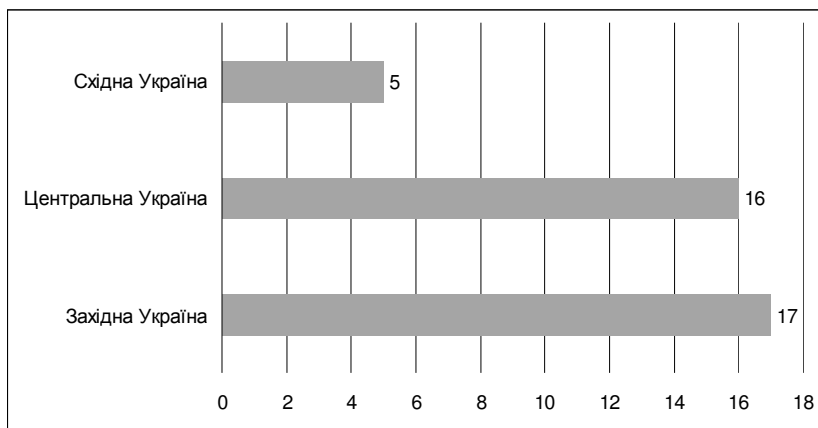
Представлені на рис. 5 дані чітко показують наявність вищезгаданої залежності. Області, розташовані ближче до кордону з Польщею, демонструють значно вищу активність у міжнародному співробітництві, ніж, наприклад, області Східної України. Цікавим є також те, що майже всі українські області підписали угоди про співпрацю з польськими воєводствами, навіть у тому разі, коли відстань між партнерами є значною (наприклад, 1500 км).

³ Дослідження проведено у 2008 р.

Пам'ятаючи про те, що в Україні немає місцевого самоврядування на рівні області, а владу здійснюють там представники центрального уряду, можна припустити, що напрями іноземного співробітництва областей набагато більше пов'язані з напрямками співробітництва для всієї країни. Фактично Польща – один з найважливіших економічних партнерів України.

Рисунок 5

Кількість підписаних угод польськими воєводствами про співпрацю з окремими регіонами України

Джерело: власне дослідження на основі даних Бюлетеня публічної інформації 2016 р.

Найпопулярнішими партнерами польських центрів воєводств серед українських обласних центрів є такі міста: Львів (5 угод), Луцьк (5) та Івано-Франківськ (4). У разі Львова і Луцька майже всі їх польські міста-партнери розташовані в Центрально-Східній Польщі, тобто у безпосередній близькості. На відміну від цього, більшість партнерів обласних центрів Східної України становлять міста Західної Польщі (наприклад, Познань, Щецин, Катовіце). Майже половина українських обласних центрів не має партнера у вигляді польського центру воєводства. Це не означає, що у них немає жодного партнера з польської сторони, але в більшості випадків вони співпрацюють з меншими містами, які не мають потенціалу метрополітету.

6. Висновки

Польські воєводства та їх центри здійснюють активну діяльність на міжнародній арені, про що свідчить кількість укладених партнерських угод. Серед них більшість відносин встановлено з українськими областями і федеративними землями Німеччини. Те, що кожен польський центр воєводства має в середньому близько 14 міст-партнерів, є символом відкритості, але разом з тим викликає сумніви у практичній можливості операціоналізації цих відносин. Подібна статистика стосується також польських воєводств. У ситуації дефіциту засобів, що призначені на міжнародне співробітництво в місцевих бюджетах, виникає проблема, яким чином налагоджені відносини перетворити на можливість соціально-економічного розвитку регіону, використовуючи потенціал такої великої кількості партнерів. У даному разі можна запропонувати, щоб влада польських воєводств заохочувала місцеву владу (наприклад, міста) до встановлення безпосередніх відносин зі своїми партнерами в регіоні (наприклад, містами). Така практика привела би до більш активної участі суб'єктів, що функціонують на території даного регіону, в реалізації співробітництва, а також до більш тісної інтеграції товариств територіальних одиниць у двох різних країнах.

У дослідженні показано кількісну перевагу міжнародної активності міст над регіонами. Також визначено роль відстані до потенційного партнера в іншій країні з метою встановлення з ним двосторонньої співпраці. Справді, відносно близьке розташування видається чинником, що сприяє встановленню партнерських відносин між різними країнами. Проте однозначно частіше це можна було спостерігати відносно польських регіонів, ніж їх центрів. Міста виявилися більш еластичними в цьому відношенні і не завжди керуються близькістю партнера при встановленні міжнародних відносин. Про це свідчить зростаюча тенденція до встановлення партнерських відносин з містами, розташованими на інших континентах світу, що є своєрідним феноменом. На основі вищезазначених висновків можна констатувати, що поставлені гіпотези підтверджено.

У дослідженні особливу увагу приділено польсько-українським відносинам на регіональному та місцевому рівнях. Хоча Україна уклала угоди про співпрацю з багатьма польськими партнерами на рівні регіонів і міст, на основі аналізу змісту офіційних веб-порталів українських областей можна стверджувати, що не спостерігається спроб з боку країни зацікавити польських туристів й інвесторів. Характерним є те, що більшість українських порталів областей не перекладено жодною іноземною мовою, а доступність змісту порталів областей польською мовою трапляється дуже рідко. Оскільки області України часто стають ініціаторами партнерських зв'язків з польськими регіонами, вищезазначені факти свідчать про відсутність комплексного підходу

до управління процесом іноземного співробітництва зі сторони адміністрації українських областей.

У разі відносин між Польщею та Україною було би доцільно провести додаткове дослідження щодо подальших перспектив співробітництва між країнами. Це дало би змогу визначити важливі чинники для встановлення співробітництва: чи ними є близьке розташування, чи спільна історія, чи перебування двох народів на тих самих землях у різні часи. Однак також слід відзначити, що Європейський Союз прагне сприяти розвитку багатосторонніх відносин, тому проаналізовані у статті двосторонні відносини слід трактувати як початок у подальшій інтеграції. Для України можливості розвитку забезпечують єврорегіони, створені на кордоні з ЄС, тобто з територією Польщі. Наступним етапом будуть, ймовірно, європейські угруповання з територіального співробітництва, які є цікавою формулою для встановлення міжнародних зв'язків вже не лише зі своїми партнерами в іншій країні, а й з іншими суб'єктами, які хочуть ділитися своїм досвідом і ресурсами для спільного здійснення проєктів, корисних для європейських суспільств.

Слід також наголосити, що в останнє десятиліття розвитку міжнародних відносин польські регіони та великі міста демонструють тенденцію до зростання трансконтинентальних відносин, Особливо міста у процесі глобалізації намагаються встановити відносини з віддаленими територіями, які завдяки розвитку транспортних зв'язків сьогодні здаються значно ближчими, ніж раніше. У майбутньому така діяльність може стати також шансом для українських територіальних одиниць, які після досягнення певного рівня соціально-економічного розвитку зможуть більш повною мірою використовувати своє геополітичне положення і почати будувати більш тісні відносини не лише із Заходом, а й з віддаленими територіями інших частин світу.

Список використаної літератури

1. Aldecoa F. Keating M. (red.) (1999). *Pardiplomacy in action. The foreign relations of subnational governments*, Frank Cass, London.
2. Dumala H. (2009). *Priorytety geograficzne wspolpracy zagranicznej polskich regionow*, w: A. Stepień-Kuczyńska, K. Dośpiał-Borysiak (red.). *Regiony: Polska-Europa-Swiat*, Wydawnictwo Mado, Toruń 2009.
3. Dworak K. (2011). *Wspolpraca miedzynarodowa miast a rozwój lokalny (na przykladzie miasta Krakowa)*, Wydawnictwo Promotor, Warszawa 2011.
4. EU Council Regulation 1082/2006 of 5 July 2006.

5. Gałuszka K. (2006). *Rola współpracy transgranicznej w strategii rozwoju regionu na przykładzie województwa Śląskiego i euroregionu Beskidy*, w: *Współpraca transgraniczna a rozwój regionalny*, red. K. Gomółka, Warszawa.
6. Keating M. (1998). *Is there a regional level of government in Europe*, w: Le Gales P., Lequesne Ch. (red.). *Regions in Europe*, London.
7. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*
8. Mikołajczyk A. (2005), *Współpraca transgraniczna w ujęciu podmiotowym*, w: Bredecki Z. (red.). *Regiony*, Wydawnictwo prawnicze LexisNexis, Warszawa.
9. Modzelewski W. T. (2009). *Priorytety współpracy zagranicznej polskich województw nadmorskich – analiza porównawcza*, w: A. Stępień-Kuczyńska, K. Dośpiał-Borysiak (red.). *Regiony: Polska-Europa-Świat*, Wydawnictwo Mado, Toruń.
10. Scott A. J., Storper M. (2003). *Regions, globalization, development*, w: *Regional Studies*, Vol. 37.6&7, pp. 579–593.
11. Swianiewicz P. (2005). *Kontakty międzynarodowe samorządów*, w: *Samorząd terytorialny* nr 10, Warszawa.
12. M. Szewczak, M. Ganczar, P. Jaszczuk (2016), *Współpraca międzynarodowa miast polskich*, *Badania i raporty* Nr 3, 2016, Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego.
13. Szmigiel K., (2009). *Regionalne po co i z kim? Internacjonalizacja relacji polskich województw*, GEOPROFIT, Warszawa.
14. Szmigiel-Rawska K., S. Dołzbłasz (2012). *Trwałość współpracy przygranicznej*, CeDeWu, Warszawa.
15. *Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych*, Dz. U. 2000, nr 91, poz. 1009.
16. *Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa*, Dz. U. 1998, nr 91, poz. 576.
17. *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym*, Dz. U. 1990, nr 16, poz. 95.
18. *Ustawa z dnia 7 listopada 2008 r. o europejskim ugrupowaniu współpracy terytorialnej*, Dz. U. nr 218, poz. 1390.